

«ПОКЛИКАННЯ МИТЦЯ»
ІНТЕРВ'Ю З ЕДУАРДОМ СТРАНАДКОМ –
ГОЛОВОЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ
ФОТОХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ

→ 2

**БОРОТЬБА ЗА ІСНУВАННЯ:
УКРАЇНСЬКИЙ РУХ
У КРИМУ НА СВІТАНКУ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ**

→ 3

№ 33
2016

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

www.svitlytsia.in.ua

МАТИ ВЛАСНИЙ ПРОСТІР...

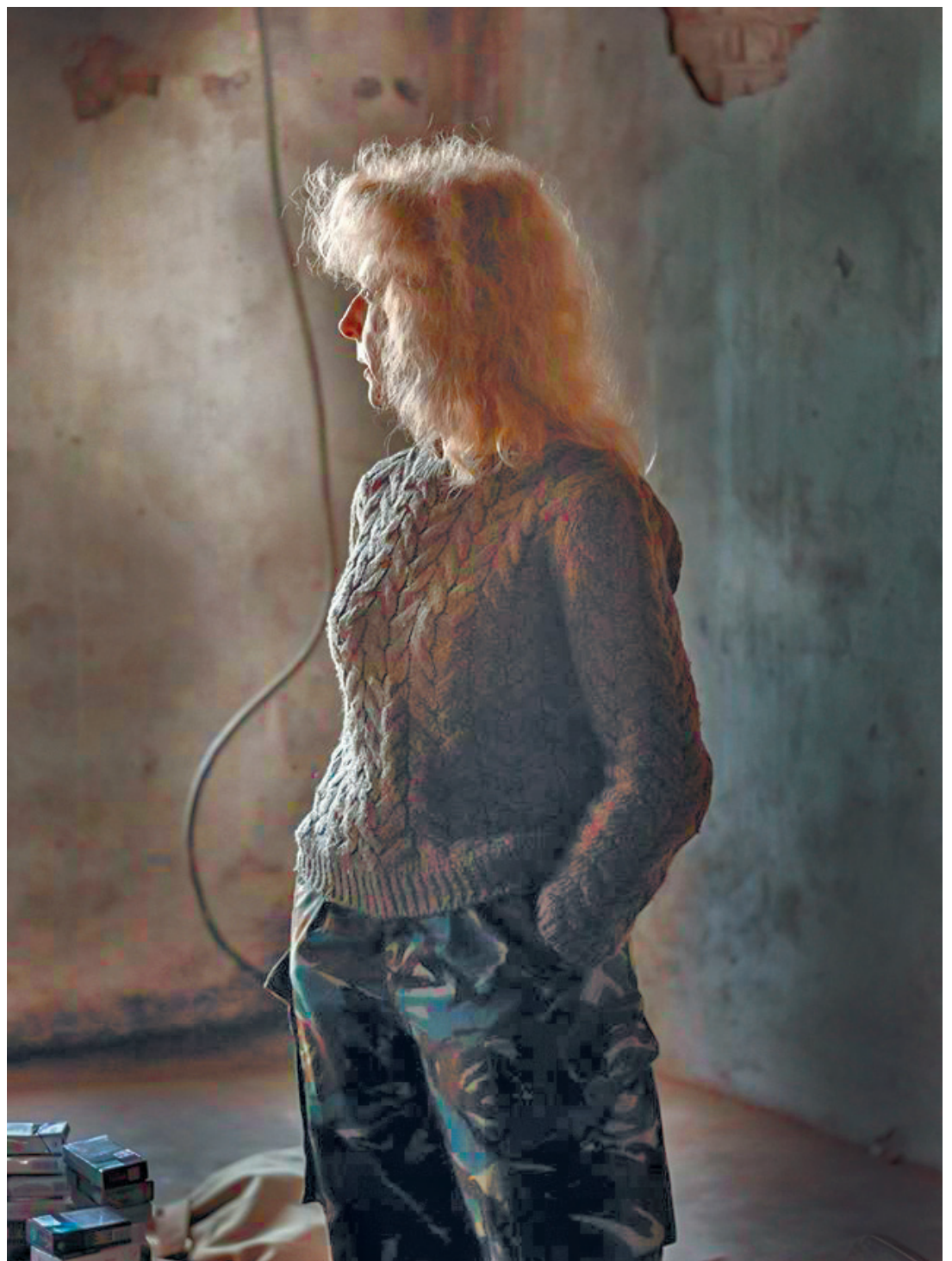
Театр – це диво, не таке, як інші сфери мистецтва. Будь-який вид мистецтва можна сприймати наодинці – живопис, музику, кіно... Є театр одного актора – проте нема театру одного глядача. Бо театр – мистецтво... соціальне. В цьому, мабуть, розгадка його величезного впливу на суспільство – попри, як це не парадоксально, те, що театр – це мистецтво майже виключно великого міста. Принаймні сьогодні. Принаймні в наші часи. Театр не збирає стадіонів – квиток може придбати будь-хто, але театр – добре це чи якось інакше – це не для всіх. Для кого театр, для кого сучасний театр, як театр, взаємодіє (й має взаємодіяти) з суспільством й з... державою, – про це й про інше, про Крим, про Київ і про Україну – розмова з Галиною Джикаєвою.

НОВИЙ ПОГЛЯД

Галина Джикаєва – театральний діяч з Сімферополя, якій улітку 2014 року пощастило вибїгти з кримської пастки. Друзі наполягли – і вчасно. Може, на добу, а може, й усього на одну ніч випередила її втеча дуже й дуже ймовірний арешт. Бо вже й ввічливі фахівці певного відомства й на співбесіду лагідненько так запрошували, і якісь папірці вимагали підписувати... коло явно стискалося, й друзі забили на сполох. Колега, режисер Олег Сенцов – він був впевнений у невідсудності своєї

громадської діяльності – бо «лише» допомагав сім'ям наших військових виїжджати – і його схопили. Галина розповіла, що вони, власне, в Криму були ледь знайомі – театр і кіно – це зовсім не одне й те ж саме, і «тусовки» різні. Позналилися вже на початку весни 2014-го, коли її театр надав приміщення для проведення імпровізованих курсів першої медичної допомоги, до яких приходив й Олег..., що зрештою було трактовано згаданою конторою як «тероризм»...

→ 6

ІСТОРІЯ: РУСЬКІ ЛЮДИ КРИМУ

→

4

Серед фотохудожників України Едуард Странадко посідає своє особливе місце. Він протягом тривалого часу займався плівковою фотографією, а сьогодні активно знімає камерою, вмонтованою в мобільний телефон. Людина з чималим життєвим досвідом, яка напівжартома скептично говорить про своїх ровесників-фотографів, він з радістю готовий спілкуватися з молоддю. Едуард Странадко – голова Національної спілки фотохудожників України, заслужений працівник культури України. Кримчанин, він частину життя мешкав у Полтаві, згодом – у Дніпропетровську та Санкт-Петербурзі. Зараз живе і працює у Києві.

– Ви народились у Криму, де саме?

– Так вийшло, що народився я у славному місті Джанкою поблизу залізничного вокзалу. Ще й досі у моїй пам'яті приємно перегукуються станційні звуки, нагадуючи дитинство. Мій батько викладав кубинцям, бо чомусь Хрущов вирішив, що їм буде тепліше у Криму, тому десь у 5 років я вже почав розмовляти іспанською, адже весь час переходив з рук на руки молодих та симпатичних посланців Острова свободи, як тоді говорили. Я наївно думав, що усі на світі люди такі: красиві, молоді, мулати, гарно одягнені в усе американське, тому перше відвідування джанкойського базару, де я побачив неприємних та злих совєцьких людей у фуфайках, справило на мене неабияке враження.

– Життя в Криму, як це вплинуло на майбутній талант Едуарда Странадка?

– Доля малолітнього іспанця, який не хотів розмовляти російською, була вирішена на сімейній нараді. Мене віддали до цілодобового дитячого садка. Уявіть собі дитинку 5 років, яка тижнями залишалась одна, коли усіх інших дітей забирали додому. Один у величезній спальні, вночі... Так я став художником.

– Можливо, є спогади про перші кроки як фотографа, пов'язані з Кримом?

– У нашій сім'ї завжди було безліч фотографій. Сімейний альбом був першим підручником з композиції для мене. Перше, що й досі вражає у Криму, – це запах.

ІНТЕРВ'Ю

ПОКЛИКАННЯ МИТЦЯ

Можливо, це якимось моє персональне відкриття, але на моїй батьківщині все має свій запах, теплий та рідний для мене. Навіть той сімейний альбом, про який я згадував вище, і досі якимось невимовно загадково нагадує про сімейний затишок, «коли мама була молодою і батько живий».

– Батьки мали відношення до фотографії?

– Мої батьки не мали відношення до фотографії, але у сім'ї існував певний культ фотозображення. До речі, мій дядько та дідусь гарно фотографували, а поява на білому листі зображення при таємничому світлі червоного ліхта-

ря – це просто чарівне відчуття для вразливого підлітка. Згодом прийшло усвідомлення, що найкоротший шлях до серця дівчат – це бути, умовно кажучи, «баяністом», тобто грати на будь-якому інструменті, або документалістом їхньої неземної краси, тобто фотографом.

– Як сьогодні Крим впливає на вашу творчість?

– Відчуття, що у Криму живуть якісь не ті люди «у фуфайках», які просто не відповідні красі півострова, завжди не покидало мене. Ще до кримської трагедії 2014 року екскурсовод якогось невеличкого музею у Професорському куточку недвозначно та нав'язливо говорила про велич східної держави, так само, як і родичі, що залишилися там. Кривава кримська історія більшовизму та війни теж додають присмаку крові. Можливо, комусь це і подобається, але не мені. Після смерті батька ми переїхали до Полтави. І я жодної миті не жалкував про це.

– Пане Едуарде, спочатку Полтава, згодом Дніпропетровськ та Санкт-Петербург. Зараз живете і працюєте у Києві.

У названих вище містах є щось спільне, чи не так?

– Якщо коротко, перше – це місто, де має зародитися талант, у другому – оформитися у справжнього митця, а жити та творити треба у столиці.

– Ваша участь у фотовиставках, проектах. Чим можете похвалитися?

– Маю 65 персональних виставок, більше 100 – у колективних проектах. Чому така невідповідність у кількості? Вважаю, що персональна виставка є унікальним проектом, де автор від самого початку до реалізації може контролювати весь процес. Колективна ж виставка є продуктом, насамперед, – кураторським або, виходячи з назви, – колективним. Я влаштував безліч виставок як куратор. Після п'яти десятків кинув їх навіть рахувати та прибрав з власної артбіографії. Стосовно нагород скажу, що фотографія – мистецтво досить різнопланове. Однією з сторін цієї різноплановості є участь у міжнародних конкурсах з метою отримання нагород. Мені більше подобаються персональні проекти. Я розумію, що в Україні шанувальників фотомистецтва не більше 300, тому можна сказати, що я працюю для них.

” ВВАЖАЮ, ЩО МИ ЖИВЕМО В УНІКАЛЬНІЙ КРАЇНІ ТА В УНІКАЛЬНИЙ ДЛЯ НЕЇ ТА ДЛЯ БУДЬ-ЯКОГО ЇЇ МЕШКАНЦЯ ЧАС...

– Голова спілки і фотограф, як ці дві особистості уживаються в одній особі?

– Існує така думка, з якою я не погоджуюся в принципі, що головою спілки має бути не фотомитець, а успішний менеджер. Тобто розумієте: головним режисером – завгосп, головним редактором – колишній військовий, а керувати країною – куховарка. Тому доводиться якимось поєднувати в собі ці дві, здавалося б, різні крайнощі одного і того ж процесу. До речі, коли ще не був головою спілки, хибно вважав, що я один такий на білому світі геній, тепер все стало на свої місця.

– Знаю, що ви активно продовжуєте працювати як фотограф і часто проводите свої персональні фотовиставки? Мета – комусь щось доказати чи і надалі триває пошук себе у фотомистецтві, а можливо, є третій варіант?

– Так вийшло, що цього року маю вже 9 персональних виставок, переважно у Києві. У нас так: якщо показати вдруге ті ж самі роботи, на третю виставку вже ніхто не прийде. Тому доводиться щоразу придумувати щось нове, йти вперед, бо розумію, що до моїх робіт ставлення особливе, більш критичне серед колег. Взагалі вважаю, що ми живемо в унікальній країні та в унікальній для неї та для будь-якого її мешканця час. У подиху початку нового століття художник вбачає симптоми недуги, коли болісно переглядаються старі цінності, а нові викликають сумнів або відразу, коли прожите життя виявляється майже марним й удаваним, а світле майбутнє знову відсувається у недосяжну далечінь, саме існування набуває характеру хиткого, недостовірного та проникливого тривожним почуттям втрати. Художник дозволяє нам бачити навколишній світ інакше – складніше та пронизливіше.

**РОЗМОВУ ВІВ
РОМАН РАТУШНИЙ**

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ У КРИМУ НА СВІТАНКУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

ДРУГИЙ КОНГРЕС УКРАЇНЦІВ У СЕВАСТОПОЛІ

17 серпня 1994 року відбувся II Конгрес українців Севастополя (перший відбувся 29 травня 1993 року). Під час його проведення були прийняті проекти рішень щодо тогочасного стану українства в місті й регіоні. «У Севастополі місцевою владою штучно створювались всебічні перепони для відродження української школи, функціонування української мови, існування української преси, відродження та розвитку української культури. Довговікове нищення всього українського, запровадження всеохоплюючої русифікації під час тоталітарного комуністичного режиму породило в душах людей відчуженість, байдужість до державних, суспільних інтересів, споживацькі настрої та бездуховність. Водночас посадові особи Севастополя виявляли різочу байдужість до проявів воїнничого великодержавного російського шовінізму, який проросійські організації вперто намагаються нав'язати населенню міста як головну ідеологію, підступно затягують севастопольців у вир конфронтації й боротьби з державною владою України, породжують протистояння й хаос. З іншого боку, відповідальні посадові особи державної влади України не виявили належної уваги до потреб і проблем громадян України Севастопольського регіону і не надали необхідної допомоги для їхнього розв'язання. В результаті севастопольці – громадяни України – так і не мали змоги навчати дітей українською мовою, надати їм знання з української літератури, історії, культури. В Севастополі неможливо переглянути український кінофільм, прочитати українською мовою місцеву газету,

Українські активісти на молебні під проводом священників УАПЦ біля Михайлівської церкви (на той час – сьома зала музею ЧФ РФ) у Севастополі. У центрі – учасник українського опору Анатолій Лупиніс, 1992 рік

чи бодай знайти вивіску або інформацію, написану українською. Такий стан є катастрофічним, бо все це нищення українства відбувається на тлі облудного галасу про «угрозу українізації». Зазначені явища можна розцінювати як продовження духовного і фізичного геноциду українців», – зазначали учасники конгресу.

УЧАСНИКИ КОНГРЕСУ ВИСУВАЮТЬ ВИМОГИ

Відтак було прийнято такі вимоги до місцевої влади: дотримуватись Закону про мови в Україні, сприяти функціонуванню української мови в науці, освіті й культурі, у сфері обслуговування; створити школу з українською мовою навчання і запровадити викладання у всіх навчальних закладах української мови як предмета; утворити український культурно-просвітницький центр; виділити з міського бюджету цільові кошти на здійснення українських культурно-просвітницьких програм; видавати українською мовою міську газету «Слава Севастополя» тощо. Також учасники кон-

гресу звернулися до особового складу російського Чорноморського флоту, закликавши військових моряків «надалі йти курсом взаєморозуміння, дружби і злагоди». «Вам відомо, що окремі російські військові і політичні керівники намагаються на догоду своїм інтересам спровокувати конфронтацію. Свідчення цього – запланований нічний напад морських піхотинців на дивізіон воїнів ППО України, застосування зброї до сторожового корабля СКР-112, який підняв державний прапор України. А недавній інцидент в Одесі при вивезенні контрабандного вантажу одним із суден ЧФ ледь не призвів до трагедії – застосування зброї проти військових моряків України. На щастя, розсудливість взяла гору і кровопролиття не сталося, однак немає гарантії того, що подібне не повториться у майбутньому. Нинішні труднощі, в яких ми разом опинилися, треба розв'язувати не силою зброї, а логікою здорового глузду і відповідно до міждержавних договорів. Виходячи з того факту, що після розпаду СРСР утворилися незалежні держави Україна і Росія, необхідно вирішувати проблему Чор-

номорського флоту згідно з нормами міжнародного права і угодами між нашими державами», – промовляли тоді кримські українці. Проте офіційний Київ не чув голосу кримських українців ні тоді, ні протягом ще двадцяти років.

ПЛОДИ МИ ПОЖИНАЄМО ТЕПЕР...

Буквально нещодавно один з кримських українців поділився документом з особистого архіву. Йдеться про «опитувальний лист», який фактично являв собою клопотання на ім'я президента Росії про набуття російського громадянства і дозволяв отримати російський паспорт за місяць після подання. Подібні листки, які вийшли накладом у 300 000 примірників, у 1990-х роках видавали російські дипломатичні представництва та осередки російських громадських організацій в Одесі, Севастополі, Сімферополі, Феодосії при повному ігнорванні з боку українських спецслужб та компетентних органів. Плоди цієї відверто злочинної політики ми пожинаємо тепер.

3 кінця 1991 року Крим став автономною республікою у складі незалежної України. Відсутність сформованого законодавчого поля, наявність великої кількості прихильників проросійських поглядів, економічний крах початку 90-х років та боротьба за владу між місцевими та загальнодержавними елітами створили умови для політичної кризи в Криму, яка тривала майже до 1995-го...

ГЕНКОНСУЛЬСТВО РОССИИ в г. ОДЕССЕ,
УКРАИНА

Просьба заполнять четко, шариковой ручкой или на машинке

ОПРОСНЫЙ ЛИСТ
Просьба ответить на следующие вопросы:

1. Ваша фамилия _____ (укажите также в скобках фамилию до заключения брака)
имя, отчество _____

2. Дата и место рождения _____

3. Ваше гражданство (в настоящее время) _____

4. Образование, профессия, место работы, служб, источник материального обеспечения _____

5. Семейное положение _____ (женат, холост, разведен, фамилия, имя, отчество, гражданство жены, мужа)

Ваши дети: (сын, дочь, имя, отчество, дата и место рождения, гражданство, а также фамилия, если фамилия отличается от Вашей) _____

6. Имеете ли родственников по прямой восходящей линии, состоящих в гражданстве России _____

7. Проживали ли Вы ранее в России постоянно, состояли ли в гражданстве России или СССР, каким образом это утратили; когда, куда и по какому документу выехали из России _____

8. Проживали ли Вы ранее в республиках, входивших в состав СССР (кроме России), состоите ли в их гражданстве, когда и куда выехали с их территории _____

9. Были ли Вы осуждены, когда, где и за что; привлечены ли в качестве обвиняемого по уголовному делу _____

10. Служили ли Вы в армиях, войсках, когда и каких _____

11. Подавали ли ранее ходатайство о гражданстве России или СССР; кем, когда и какое принято решение _____

12. Адрес Вашего места жительства _____

ХОДАТАЙСТВО (ЗАЯВЛЕНИЕ) Кому* _____

(Просьба изложить Ваши биографические данные кроме тех, которые указаны в опросном листе, суть, основания и мотивы ходатайства) От кого _____

_____ (дата подачи заявления) _____ (подпись заявителя)

название документа, удостоверяющего личность заявителя, кем и когда он выдан

Соответствие анкетных данных документу, удостоверяющему личность, проверил: _____

Зарегистрировано восстановление, приобретение, прекращение гражданства Российской Федерации (неужное изчеркнуто) на основании _____ ст. _____ Закона «О гражданстве Российской Федерации» с детьми: _____

Дата регистрации _____ Руководитель учреждения _____ (подпись, инициалы, фамилия)

Примечание: При оформлении ходатайств на Президента РФ регистрационная надпись не заполняется; вместо даты регистрации указывается дата представления заявителем всех необходимых и правильно оформленных документов.

Було це у перші роки відновлення української незалежності. У пошуках сонця та моря опинилися ми у західному Криму, точніше – у невеличкому містечку Чорноморське. Вийшовши з автобуса, були раді побачити на зупинці літню жінку, що торгувала насінням та сливками у пакуночках з газети. З дороги хотілося їсти, то ж і сливки, солодкі кримські сливки, і запашне підсмажене насіння були цілком доречними. Вона ж, продавчиня смакоти, і підказала нам, – хорошою українською мовою, – у якому напрямку рушити, щоб швидше знайти житло.

ЖИТТЯ-БУТТЯ

Ялтинська капела бандуристок біля входу на «Гаялину Казок». Орієнтовно початок 2000-х років

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Протягом турецької війни 1735-1738 років, крім 50000 українського сухопутного війська, під час облоги Євпаторії, Балаклави і Феодосії, обслуговуючи «російський флот», у війні брали участь морські козаки. У 1736 році при здобутті Бахчисарая воювало 16000 гетьманського війська і 4000 запорожців. Зрештою, здобуття цілого українського Причорномор'я і Криму в кінці XVIII ст. було заслугою головним чином українського війська. Про те, що багато запорожців розселилося в колишньому Кримському ханстві, свідчить ордер капітана Харитона Чепіги отаману Андрію Білому від 27 листопада 1787 року. Документи пізнішого часу підтверджують розселення запорожців на Кримському півострові – наприклад, царська грамота Війську Чорноморському від 1 липня 1792 року. Передусім займалися місця, пов'язані з видобутком солі: так, документи від 1785 року засвідчують, що тільки бунчукові товариші Марченко і Паскевич доправили кримській солі в резервні склади російської армії на суму 21949 рублів... (За виданням: *Крим: шлях до України / авт.-упоряд. С.М. Савченко. – Сімф.: Таврія, 2006. – 285 с.*)

РУСЬКІ ЛЮДИ КРИМУ

ОЛЬГА ПУГАЧ,
КМО «ПРОСВІТА»
ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА

«УКРАИНЦЕВ В КРИМУ ПРАКТИЧЕСКИ НЕТ...»

Добірна українська у Криму нас зацікавила, хотілося познайомитися ближче, та на розмову цього разу часу не було, адже ж мали якось облаштуватися з житлом. Так сталося, що вже другого дня ми знову побачили нашу нову знайому – вона виявилася нашою сусідкою. Частенько заходячи в гості до наших хазяїв, привітна, усміхнена, ніколи не приходила з порожніми руками, завжди з частуванням – ті ж насіння та сливки, ще щось з двору та саду. Але що особливо привертало увагу, так це те, що спілкувалась вона з російськомовними сусідами українською практично без жодних суржиків чи русизмів.

Довгі літні вечори частенько проходили у розмовах з місцевими, у тому числі і з господарями помешкання, яке ми винаймали. Від них же ми і почули тоді,

Наречена з дружкою – кримські переселенки з Полтавщини. 40-50-ті роки XX століття

Олексій Федорович Нирко – подвижник кобзарства Криму і Кубані, бандурист, історик кобзарства, голова Ялтинської «Просвіти» (1988-1991), керівник капели бандуристів ім. С. Руданського в Ялті

що «украинцев в Крыму практически нет. Языка никто не знает и о чем там в парламенте в Киеве говорят – мы понять не можем. Понимаем только, что депутат Иван Заяц – за народ. А ничего больше понять не можем». Ну, розуміємо, не розуміємо – це так. А от щодо українців у Криму я вирішила заперечити та нагадати про їхню україномовну сусідку. «Она – русская, а что на украинском говорит, так, наверное, когда-то долго среди украинцев жила», –

відповіла зі впевненістю господиня обійстя.

Симпатичні люди були наші хазяї, привітні та гостинні. Господиня обіди готувала на вулиці на керогазі і завжди запрошувала покуштувати. Ти, куштуючи, нахвалюєш, а вона одразу і секрети приготування видає. А страви ж такі наші – борщ (неодмінно!), голубці, вареники: – «Чтобы борщ был вкусным – одну картофелину бросаем целой, а в конце разминаем. Прокипит разок – и готово!» – хазяйка на заміт-

ку! Я тепер борщі так і готую. «Де Ви навчилися таких страв?» – «Мама готувала, ну и мы научились». – «А звідки Ви приїхали у Крим?» – «Мы из-под Воронежа». «То ви – украинці?» – «Нет. Я – русская, а сестра у меня украинка. Как хотели мы, так нас и записали. Я захотела быть русской».

«МИ – ЛЮДИ РУСЬКІ...»

З чоловіком господині розмова вийшла ще цікавішою. Заговоривши з нами українською, він сказав майже розчулено, що не говорив цією мовою років вісімдесят. Було видно, як йому то важко дається. Розповів, що сам він з великого села на Волзі, десь

біля Астрахані. Довге село, кілометрів п'ять. Усі – українці. Та коли його батька взяли на роботу машиністом на залізницю, він у перший же день, прийшовши додому, сказав дітям, що від сьогодні я вам не тато, а тятя. Його робота вважалася державною службою і службовець свою родину в один день «декретом» перевів на державну мову, «відтоді я цією мовою і не говорив». Ці сентименти, правда, не завадили нашому землякові з Волги наприкінці нашого відпочинку підсумувати чи то гнівно, чи то ображено: «Меня ваша мова раздражает! Ни к чему все это!».

Та найбільшу все ж цікавість викликала у нас та літня жінка, що насіння нам на вокзалі продала. Оскільки про неї нам сказали, що вона – русская, то кортіло від неї самої почути, як сталося, що вона, русская, так добре вивчила мову, спілкується саме нею, хоча усюди чутно саме русскую речь. Погодьтеся, випадок нетиповий.

«Звідки Ви до Криму приїхали», – питаю її. – «Нізвідки. Я тут народилася» – «Ну, а Ваш батько звідки приїхав?» – «І батько тут народився, і дід, а звідки був дід дід – не знаю. Та знаю, що ще за цариці Катерини наша сім'я сюди попала. Ми – люди руські, піддані її величності імператриці» – «Ну які ж ви руські? Росіяни хіба так говорять?» – і переходжу на київський діалект російської мови. – «Ну, то це як по-культурному, а ми люди прості, то ми по-простому, виходить – не по-культурному чи що...» – і, зніяковівши, посміхнулася. – «Так чому ж ви думаєте, що ви руські? Та, може ж, ви таки не руські?» – «А хто ж ми? Не татари ж...» – «І багато вас тут таких руських?» – «Уся ця вулиця. А інших вулиць тут і не було. А там у степу, – показує рукою, – татари жили. А ми таки люди руські. Добре нам тут жилося колись, городи хороші мали, овечок тримали. А тепер нема життя. Наїхало люду, набудували і хат, і будинків он яких! Овечок вже немає де випасати. Тепер тут погано. А колись ми тут добре жили» – «А українці тут живуть?» – «Живуть. Он на тій вулиці нові хати – то їхні. Там їх багато. Після того, як ото Хрущов

Крим віддав, їх багато приїхало. А то тут жили тільки руські, бо татар же вивезли...».

3 ІСТОРІЇ ЧОРНОМОРСЬКОГО

Така от вийшла розмова. Тож цілком природно, що вирішили ми поцікавитись історією заселення західного Криму. В нагоді став краєзнавчий музей міста.

Документи свідчать, що у IV сторіччі до нашої ери на землях сучасного Чорноморського греки заклали місто Калос Лімен. У ті часи на тих землях панував іонійський діалект грецької мови та мова вихідців з місцевого етнічного середовища – землеробського населення нижнього Побужжя. Російською Калос Лімен перекладається як «Прекрасная гавань», а українською зрозуміло і без перекладу – «коласальний лиман» або «прекрасний лиман», бо лиман – є лиман. У III ст. до н.е. землі ці входили до складу Херсонеської держави. Цікаво, що громадяни Херсонесу приносили присягу на вірність Державі. Ось деякі пункти з присяги: «...я не буду давати або приймати дари на шкоду Державі або громадянам». «Хліб, що вивезено з рівнини, я не буду ні продавати, ні вивозити з рівнини у будь-яке інше місце, а лиш у Херсонес» – хліборобська цивілізація!

Далі на півострів потрапляють скіфи, за ними – гуни. До IV ст. н.е. у цих землях зникають останні вогнища античної цивілізації. За Хазарським Каганатом приходить влада Візантії, брали участь у воєнних діях проти Візантії і дружини київського князя Володимира. Далі – половці. 340 років, 1443-1783, – Кримське ханство.

Унаслідок воєнних дій російської армії вже у 1783 році турецькі війська залишили Крим, почалася російська колонізація Криму. За документами 1864 року, в Євпаторійському повіті (західний Крим) налічувалося вже 1046 дворів переселенців. Серед перших переселенців у Акмечеті (остання перед Чорноморським назва міста), зазначають документи музею, були Іван Григорович Шарпило та родина Перетятків. У музеї є фотографія однієї з перших хат переселенців – біла мазанка родини Іхно.

Вже у XVIII-XIX ст. в Крим набуває розвитку поміщицьке землевладіння. Помістя Попова В. С. та графа Воронцова М. С. давали на ринок до десяти тисяч смушок по 2,5-3 рублі сріблом кожна. Коли пишеться, що «помістя давало на ринок», читаємо «кріпаки, у тому числі з переселенців, доклали до того і своєї праці». Не ясновельможний же князь ті смушки вичиняв. Окрасу південного берега Криму Воронцовський

палац у Алупці збудовано у тому числі і за овечі смушки з поміщицьких помість.

СХОЖЕ, ЩО УКРАЇНЦІВ ТРОХИ ТАКИ БУЛО...

Радянська влада принесла на кримські землі нову форму господарювання – колгоспи. Серед музейних експонатів є відомість здачі хліба

державі селянами Чорноморського з колгоспу ім. Жовтневої революції, датовано 1940 роком, тобто до передачі Криму Україні: Оверчук, Мирончук, Тиховод, Воронка, Мількевич, Коваленко, Романюта, Лушинос, Алещенко, Порода, Оболенцев, Лукашевич, Пасічник, Колпак, Власюк, Ждан, Ярмоленко, Карев, Стадник, Чернявський, Алтухов, Бутов, Філіпенко, Медве-

дев, Каленич, Бабич – от такий інтернаціональний хліборобський контингент. Схоже, що серед колгоспників Чорноморського українців трохи таки було.

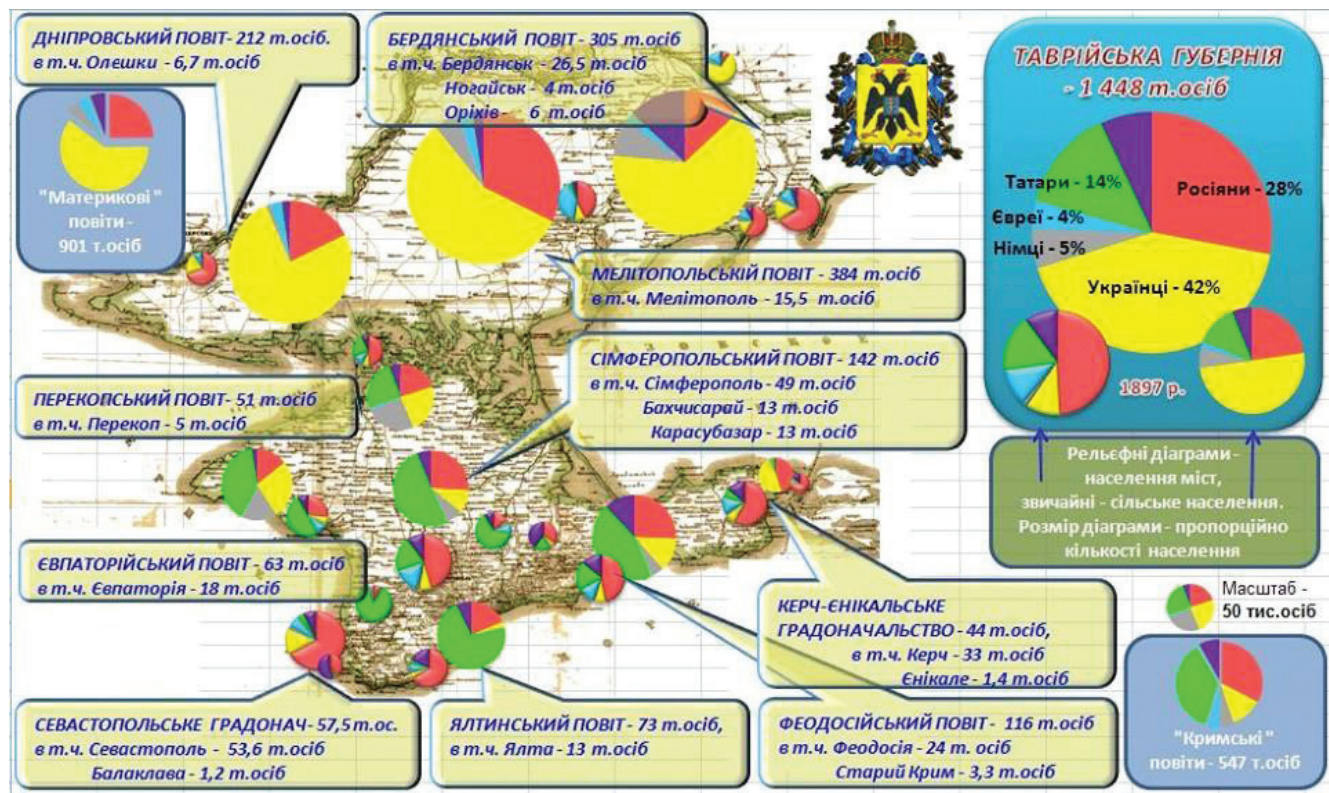
За 25 кілометрів від Чорноморського і нині є село Оленівка. Питаю місцевих – від чого походить назва? – «Наверное, олени там водились...». Олені, взагалі-то, в Криму могли бути, так показують мапи розселення дичини. Та, скоріш за все, ця назва села з ряду Іванівка, Васильків, Петрівка, Мар'янівка, тобто утворена від імені Олена. Так-от, у цій Оленівці до війни 1941-1945 років діяв український самодіяльний театр. Експонат музею – фото з вистави, під фото – слова з п'єси, що гралася: «Усе позбував, усе попропивав, звівся нінащо...» – це ж з п'єси Григорія Федоровича Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці!» Можливо, і театр той заснували руські люди, а можливо, й такі, що вже знали, що вони – українці? Заплутала історія земляків наших.

У списках чорноморців, які не повернулися з фронту Другої світової, крім наведених вже прізвищ, бачимо Білоцерковських та Богацьких, Берка, Герасценків та Ковалів, Гудиму, Герасименків, Горбенка, Денищенка, Караса та Кобзаря, Капелюшних, Нудьгу та Приходька, Пересипка, Шинкарюка, Якименка, Мелешка, Целуйка. У цьому ж списку і найдаки перших переселенців – Шарпила та Перетятка. Скоріш за все, більшість з тих чорноморців, хто не повернувся з фронтів тієї, та й не лише тієї війни, вважали себе саме руськими людьми.

В історичних джерелах можна побачити мапи, на яких Чорне море зовсім не Чорне, а Руське море. Історичний факт – у Переяслав на Раду їхали послы від народу руського до царя московського. Може, варто, ідучи слід за Грушевським, таки повернути собі назву України-Руси? Не погрішивши проти істини, декому з земляків допомогли б таки визначитись.

Кримські переселенці з Херсонщини: сестрички Валя та Марія з бабусею. Село Новопавлівка Бахчисарайського району, 1962 рік

МАТИ ВЛАСНИЙ ПРОСТІР...

– Пані Галино, Ваш театр в Криму, це було...

– Це були добре відомі, спочатку «Театр на Москольце» в Сімферополі, далі – театр-студія «МБІ», далі – арт-центр «Карман». Місяць тому театр мав би відзначити свою 23-ю річницю. Не склалося. «Карман» ще на початку літа 2014 року намагався зберегти себе в Криму, підтягнули кілька вистав, було здійснено певні реорганізаційні рухи й кроки, але марно.

– Хто був Вашим глядачем у Криму?

– Переважно молодь, творчі люди, журналісти... Не вдаючись вже до подробиць минулого, мушу сказати коротко, і сказати переконано: найбільше надбання за ті 20 років – ми виховали генерацію глядача, який не є «ватником»!

– Повертаємося до Києва: як Ви влаштувалися в Києві і чому саме Київ?

– Нам допомогли пережити перші нелегкі часи друзі, правозахисники, далі ми потрапили в програму міжнародної допомоги – це було зовсім не зайве, беручи до уваги, що все, що я винесла з Криму, – це вміст одного рюкзака. І той був розрахований на інше – на випадок наглого арешту... Рік у Києві (а інших варіантів ми не розглядали – або Крим, або Київ) – і ми вже запустили новий проект. 25 грудня минулого року було неофіційне відкриття, а з січня вже діє PostPlayTeatr на Старому Подолі – на Нижньокілівській. Розумієте, театр – це простір. Це – власний простір театру, це «намолені» стіни, інтер'єри, площі й об'єми, де відбуваються вистави, зустрічі, обговорення, спілкування – це необхідно! Зараз цей простір – орендований колишній цех колишнього заводу, зі стелею заввишки 11 метрів, де дах над нею геть тече... Мусимо з цим щось робити, от зараз збираємо кошти на ремонт через наші сторінки у соціальних мережах. Це дуже важливо,

та не це головне. Головне, що у нас є глядач – молодий й не байдужий.

– А що означає досить незвична назва нового театру?

– «PostPlayTeatr» – «театр-післягри», як буквально можна перекласти (є й інші варіанти перекладу, і вони теж доречні). Тобто тут рівно важливий і власне театр, і те, що відбувається з глядачем «після гри». Соціально-критичне мистецтво, що ми в цій царині працюємо, – то більш ніж сама вистава. Наші зустрічі з глядачем мають стимулювати критичне мислення; ми ставимо спірні, провокативні, незручні запитання, театр – це привід для сумнівів і роздумів, і цілком природно, що post play – після власне вистави – починається спір – і дай, Боже, щоб з того спору перейти принаймні до діалогу.

– Не так вже давно – років ще 200 тому – був ще такий театр, де глядач отримував, крім задоволення від гри акторів, й певний урок...

– Тільки не «урок»! Не дидактика, це вже давно пішло; сучасний театр має навчити людину орієнтуватися з власних почуттів, з власної думки – не брати на віру. Ми ставимо запитання, щоб люди мусили відповідати! Ми – «співучасники злочину»: мистецького. Провокатори, так. Людям не хочеться замислюватись – ми допомагаємо. Це зов-

„ СУЧАСНИЙ ТЕАТР МАЄ НАВЧИТИ ЛЮДИНУ ОРІЄНТУВАТИСЯ З ВЛАСНИХ ПОЧУТТІВ, З ВЛАСНОЇ ДУМКИ – НЕ БРАТИ НА ВІРУ. МИ СТАВИМО ЗАПИТАННЯ, ЩОБ ЛЮДИ МУСИЛИ ВІДПОВІДАТИ!

НОВИЙ ПОГЛЯД

сім інше: документальний театр. (Цього літа PostPlayTeatr вже показав виставу «Ополченці» в Запоріжжі, Львові, Херсоні. Київська крайня вистава – а це була «Сіра зона» – відбулася ще 29 травня теж на виїзді: в стінах нещодавно на той момент тільки відкритого «Кримського дому», де наразі, до речі, приймає вступні іспити в майбутніх своїх кримських студентів Таврійський національний університет, відновлений в Києві. Нагода побачити «Ополченців» у Києві, – а йде дійство як моноспектакль, де єдиним актором – Галина Джикаєва, – тепер вже у вересні. Далі – «Вамгутнедемократія» (так так, одним таким-от химерним словцем) в Ужгороді, Горішніх Плавнях та Маріуполі – це саме в тих містах, де прототипам героїв вистави довелося зіткнутися наживо з чиновничою самовпевненою зухвалістю. Щодо сюжету «Ополченців» – то в його сценарній основі майже неймовірна, ба реальна,

на диктофон спершу нишком, а далі й відкрито, із дозволу промовця, записана випадково супутницею головного «героя» спонтанна така, «по дорозі», промова-сповідь чоловіка, який пішов вбивати до лав сепаратистського «ополчення» просто за гроші.) – Отже, – продовжує режисер, – й аудиторія в нас того ж ґатунку, що вона була в Криму: молодь, журналісти, митці. У Сімферополі, звісно, наш театр з самого початку теж був експериментальним, в зоні форми подачі матеріалу, були різні формати... Мистецька людина, – це її психологія, – їй неможливо не говорити мовою сьогодення тут і зараз!

– Як Ви оцінюєте перспективи свого театру, і як щодо місця Вашого театру та й театру як такого в житті суспільства і держави?

– Колектив молодий й невеличкий – то беремо якість. Не будемо змінювати формат, догоджати кон'юнк-

турі – бо он подивіться, розважальні вистави йдуть із аншлагом – так, людям не хочеться замислюватись – це наслідки бездуховності. А державі не цікаво нове, молоде підтримувати – і це теж наслідки. Потрібні системні зміни, необхідно запровадити систему підтримки, сучасну, через гранти – державна грантова програма підтримки театрів-студій, репертуару... В цьому Українська держава дуже відстає не тільки від Європи, а й від Росії. Театр – не абстракція, він живе разом із суспільством, де треба, як і в державі, системно змінювати базове ставлення до культури.

– Хтось допомагає?

– Ми співпрацюємо з Інститутом «Республіка», фондом Еберта, допомагають приватні особи, яким ми щиро вдячні. Ми принципово не йдемо на контакти з партіями, бо маємо бути вільні від політичної заангажованості. Театр має знайти і мати свій власний простір, бути в ритмі сьогоденного життя, в ньому має бути дихання сьогодення, що змінюється. Ритми інші, інтонації інші, мова спілкування інша, подача матеріалу... Й держава має підтримувати мистецькі процеси, підтримувати саме незалежні молоді театри. На моїх тільки очах, через театр, відбувається формування нової, свідомої генерації громадян! Чи має держава залишатися осторонь?

– Чим можемо допомогти ми?

– Приходьте на наші вистави. Пишіть про нас більше!

РОЗМОВЛЯВ ОЛЕКСАНДР ЯРОШЕВСЬКИЙ

Театр Володимира Завальнюка «Перетворення» – мабуть, єдиний столичний мистецький колектив, у репертуарі якого значне місце посідають вистави на тему українсько-кримськотатарських відносин. Нещодавно театр презентував оновлену версію спектаклю для дітей середнього та старшого шкільного віку за казкою Сашка Лірника «Про силу характерницьку, багатиря Ахмеда і Грицька Кобилячу Смерть». Із цієї нагоди розмовляємо з актором (і директором) цього театру, відомим літератором і бардом Кирилом Булкіним.

– Як сталося, що «Перетворення» звернулося до кримськотатарської теми?

– Це відбулося за кілька років до весни 2014 року, а саме 2010-го, коли ніхто ще не очікував аж настільки трагічного розвитку подій на півострові, хоча тривожні сигнали вже, як то кажуть, ширяли у повітрі. І наш театр, завжди чутливий до суспільного пульсу, вирішив започаткувати просвітницький проект, що за допомогою театральних засобів сприяв би взаємоповазі й порозумінню між українцями й кримськими татарами. Відчувалося, що ця тема є критично важливою не лише для Криму, а й для всієї України. Час показав, що ми мали рацію, а великий успіх проекту (за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» ми здійснили в 2010-2011 рр. чотири виїзди з гастрольями майже всією територією Криму) засвідчив: якби такий напрямок роботи був частиною державної політики, а не тільки окремими громадськими ініціативами, – в Криму все могло бути по-іншому. Адже ми знаємо, яку велику роль для місцевих мешканців відіграло ідеологічне зомбування і

Сцени з вистави «Про силу характерницьку, багатиря Ахмеда і Грицька Кобилячу Смерть»

«КРИМСЬКИЙ ЦИКЛ» ТЕАТРУ «ПЕРЕТВОРЕННЯ»

У ВИПАДКУ З «КРИМСЬКИМ ЦИКЛОМ» ЦЕ БУЛИ НОВІ ЗНАННЯ, ЗНАЙОМСТВА, ВЕЛИЧЕЗНА ДУШЕВНА ЩИРІСТЬ НОВИХ ДРУЗІВ, ЯКИХ МИ ПОСТІЙНО ЗГАДУЄМО З БОЛЕМ І ТРИВОГОЮ ЗА ЇХНІ ДОЛІ В СУЧАСНИХ КРИМСЬКИХ УМОВАХ

Кирило Булкін – актор і директор театру «Перетворення»

насаджування хибних стереотипів міжнаціональної ворожнечі – тобто саме те, чому ми протистояли своїми виставами.

– Які спектаклі були поставлені у Вашому театрі в рамках цього проекту?

– Першою ластівкою була вистава «На спільнім шляху / Бир ёлу». Цю п'єсу написав я спеціально для проекту. У ній здійснено історичний зріз українсько-

кримськотатарських відносин від часів Богдана Хмельницького і Тугай-бея до наших днів, а крім того, до драматургічних засобів додані журналістські: складовою частиною п'єси стали відеоінтерв'ю політиків, істориків, громадських діячів. Цей спектакль розрахований на дорослу аудиторію.

А після цього ми ще поставили виставу-мюзикл для старшокласників за казкою

Сашка Лірника і казку для найменших школярів – точніше, об'єднали в одній виставі дві казки: українську «Колобок» і кримськотатарську «Про дівчину-ляльку».

– Яке найяскравіше враження від виступів із цими виставами перед кримською аудиторією?

– Це – велика вдячність, теплота, з якою нас приймали кримські татари. Видно було, наскільки для них важливе намагання українських акторів засобами мистецтва зрозуміти, взяти на себе їхні болі і проблеми. Ну, і з ворожістю апологетів «русского міра» теж доводилось стикатися...

– Чи змінив якимось чином цей досвід самих акторів?

– Аякже! Власне, так відбувається з кожною робо-

Великий успіх проекту засвідчив: якби такий напрямок роботи був частиною державної політики, а не тільки окремими громадськими ініціативами, – в Криму все могло бути по-іншому

тою. Перш ніж вплинути на глядача, зворушити щось, змінити у ньому, вистава має вплинути на нас і змінити нас самих. У випадку з «кримським циклом» це були нові знання, знайомства, величезна душевна щирість нових друзів, яких ми постійно згадуємо з болем і тривогою за їхні долі в сучасних кримських умовах.

Крім того, «кримський цикл» став значною мірою визначальним і для організаційного становлення нашого колективу: адже ми починали його ще «під дахом» іншого театру, але успіх проекту спонукав нас оформитись у самостійний колектив, до назви якого ввійшло ім'я режисера, як певний бренд, і курбасівський термін «Перетворення», що дуже добре відповідає нашій мистецькій концепції.

За роки, що минули з того часу, ми випустили багато вистав, серед яких – «Гамлет», «Король Лір», «Приборкання норвільової» В. Шекспіра, «Жанна д'Арк. Дисконт?...» Ж. Ануя, «Кумедний випадок» К. Гольдони тощо, але про «кримські» роботи завжди згадуємо з теплотою і радістю тому, що їхнє життя в нашому репертуарі триває.

КНИГА ПІД ЗНАКОМ КРИМУ (З НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА С. КОЧЕРГИ)

ПЕРША ПИСЬМЕННИЦЯ-МАРИНІСТКА

**ДНІПРОВА
ЧАЙКА**
(ЛЮДМИЛА
ОЛЕКСІЇВНА
ВАСИЛЕВСЬКА)
(1861-1927)

Наприкінці XIX століття значною популярністю користувалися твори Л. Василевської, більш відомої під псевдонімом Дніпрова Чайка. Майбутня письменниця народилася на Херсонщині в російській сім'ї Березіних. Навчалася в спеціальній школі Одеського жіночого монастиря й Одеській приватній гімназії О. Пілер. Після закінчення навчання працювала в приватній гімназії Карпової (Одеса). Із юних літ почала збирати зразки народної творчості, поширені в Таврії, і писати вірші.

порівняння між подіями в природі й людським життям». Особливою філігранністю відзначалися «Морські малюнки» поетеси, якими захоплювалися М. Коцюбинський, М. Горький, П. Житецький та інші видатні майстри художнього слова і його поціновувачі. Зокрема, М. Горький писав у листі до Дніпрові Чайки: «Я давно познайомився з Вашими віршами в прозі. Ви могли б стати окрасою не лише мало-російської літератури».

«Морські малюнки» з'явилися внаслідок поїздки письменниці до Криму, де вона тривалий час відпочивала в татарській слобідці Алма-Томак (нині село Піщане Бахчисарайського району). Сама письменниця так згадувала той плідний творчий період: «...брат мого чоловіка запросив мене на літо в Крим, де він із своєю роди-

ною жив. 1887 року я поїхала з лялькою та нянькою у Крим. Там уже моя ятрівка переїхала з Симферополя на беріг моря [...] Гарно там було – вільно. Хоч і без особистої краси. Я однак скоро скутила за папером та пером [...] Ось так і написалося дев'ять перших п'єсок «Морські малюнки» та деякі вірші».

В автобіографії вона підкреслила важливий вплив кримської природи на її творчість: «...купаючись у морі біля Алми в Криму, я жаданно приглядалася, прислухалася до нової для мене кримської природи та, прийшовши додому, розповідала діверові та ятрівці про те, що мені нашептало море. Скеля, Хвиля, Суперечка були моїми фантазіограмами. Колись після бурі багато на березі загинуло медуз. Медуза – морське серце – це мені дало казку про «Морське серце».

Як бачимо, твори Дніпрові Чайки, написані в Криму, об'єднані образом моря й передусім – це яскраві романтичні пейзажі. Скажімо, в оповіданні «Морське серце» розповідається про те, як морська хвиля закохалася у відважного хлопця, який купався в морі. Вона міцно обняла його й потягнула до себе на дно. Юнак просив допомоги в старшого брата, але той швидше поплив до берега. Хвиля втопила боягуза, риби рознесли його тіло вщент, лише до серця ніхто не доторкнувся. Мораль твору прозора: боягузи приречені на зневагу й суспільний осуд. Тому письменниця закликає з дитинства вихо-

увати в дітей сміливість, любов до рідних братів і сестер, навчає бути разом із ними в щасливу годину й годину негоди.

В оповіданні «Скеля» розповідається про молодих царят, які намагалися знайти собі кращої долі, ніж була в них у царських палатах. Мати прокляла їх, а щоб отримати прощення, вони повинні були принести їй дарунків. Повернулися діти й сказали, що знайшли заморське дивоцвіття, тобто кохання дівчини. Але згодом хлопці розчарувалися в ньому, бо подібне на квітку: сьогодні цвіте, а завтра зів'яло. Проклинаючи своїх синів, перетворилася мати на високу скелю. А коли буйний вітер дме – гора стогне: це діти благають матір, щоб зняла з них прокляття. Щастя не продається й не купується. Велика життєва мудрість – цінувати й берегти те, що тобі дано на цьому світі. Як бачимо, кожен із «Морських малюнків» перетворюється в легенду, яка несе потужний виховний елемент.

Сім «Морських малюнків» Дніпрові Чайки було надруковано на початку 90-х років у журналах «Дзвіночок» і «Зоря» 1900 року, із додатком двох нових – у чернігівському альманасі «Хвиля за хвилиною». Як не прикро, але успішний дебют обмежив творчі пошуки письменниці. У наступних віршах і поезіях у прозі вона часто самоповторюється. Однак загалом її твори свідчать, що поетеса була наділена даром тонко розуміти мову природи й передавати її в своїх «фантазіограмах» читачеві.

На схилі літ Дніпрова Чайка знову приїжджає в Крим, у Ялту, але обставини не спонукали її до творчості. 1914 року наклав на себе руки її чоловік. Особливо вона переймалася недугою доньки. «Завезла її в Крим у санаторій, – пише вона в автобіографії, – а з онуками залишилася поблизу. Й от знову довелося мені бачити красу нашої Ніцци, що така сприятлива для здорових і згубна для хворих. Цілу весну й літо провели ми в Криму, але мені й у голову не клалося писати». Отож із травня до кінця вересня 1915 року Дніпрова Чайка вкотре мала змогу спостерігати за яскравими й вічно мінливими морськими малюнками на кримському узбережжі. Але фантазії й образи, викликані ними, на цей раз залишилися незаписаними.

ПУБЛІКУЄТЬСЯ
ЗІ СКОРОЧЕННЯМИ,
ПОВНИЙ ВАРІАНТ СТАТТІ
НА САЙТІ EDUCRIMEA/
ОСВІТА ДЛЯ КРИМУ

ВІДГУКИ

На думку відомого літературознавця В. Пінчука, в українській літературі вона була чи не першою письменницею-мариністкою. Водночас її поезії в прозі є зразками розгорнутої метафори або алегорії, за допомогою яких письменниця порушує проблеми суто моральні й возвеличує закони людяності.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

КАФЕ «МУСАФІР», що в Києві на Сагайдачного, це дещо більше, ніж кафе з кримськотатарською кухнею, це – справжній суспільно-культурний кримський осередок у Києві, – про це в інтерв'ю з повноважним представником власника закладу.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета
Виходить із 31 грудня 1992 року
Свідоцтво про реєстрацію КВ №12042-913ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство
«Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції

03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець

Національне
газетно-журнальне
видавництво

Генеральний директор
Андрій ШЕКУН

Дизайн та верстка
Марк Канарський

Поліграфічний комбінат

ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не публікує колективні листи та звернення
Публікуючи проблемні матеріали, редакція, окрім спеціально обумовлених випадків, подає лише авторський погляд.
Передрук і відтворення текстових та ілюстраційних матеріалів «Кримської світлиці» – тільки з письмового дозволу редакції.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2016 р.:
1 місяць – 14,44 грн.;
півріччя – 86,64 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс
90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

33

94020

4 820157